

LUDÁNYI ANDRÁS

KISEBBSÉGI JOGOK A GEOPOLITIKA SODRÁSÁBAN

Manzinger Krisztián (szerk.): *Nemzetpolitika a változó világban, Tízéves a Lőrincz Csaba díj, Kisebbségért – Pro Minoritate Alapítvány, Méry Ratio Kiadó, Budapest, 2020, 256 oldal*

Nemzetpolitika a változó világban című könyv Manzinger Krisztián szerkesztésében az elmúlt tíz év Lőrincz Csaba Díjazottakat gyűjti egybe a kisebbségi jogok terén összefoglalt teljesítményeikkel és írásaikkal a Pro Minoritate gondozásában. Egy csokorban megjelenteti a Kárpát-medence jogvédőinek aktív embereit 2009-től 2019-ig. Közös a tíz díjazottnál, hogy a Lőrincz Csaba életműhöz hűségesen kapcsolódtak és végezték dolgukat mint a magyar kisebbségek védelmezői.

A kötet előszava összegzi Lőrincz Csaba példamutató szerepét a magyar és kisebbségi jog terén végrehajtott munkásságával. A példakép képe (8. oldal) alatt közölve van, hogy 1959 augusztus 7-től 2008 március 14-ig élt. Az erdélyi származású Sepsiszentgyörgyön született Lőrincz Csaba életében népe szolgálata adta mindig az irányt. Miután a Ceaușescu-diktatúra zaklatása 1986-ban Magyarországra üzte, itt más lehetőségekkel tovább folytatta munkáját, ahol több kiváló teljesítmény kapcsolódik névéhez, amit a Külügyminisztérium, a Fidesz, és a Pro Minoritateban vállalt magára.

Lőrincz Csaba kovász szerepben, amint a kötet szerkesztője, Manzinger Krisztián, bemutatja, az „álmok és nem az álmodozások embere volt: terveit következetesen megvalósította, másokkal együttműködésben, csapatmunkában” (7. oldal). Írásai tükrözik „ahogy lehet és amit lehet” megközelítését a problémáknak. Elméleti szinten ez benne van nagyobb lélegzetű könyveiben *A Nemzeti integrációs politika, Javaslat Magyarország külkapcsolati stratégiájára* és a halála után 2010-ben írásaiból összeállított *A mérték* című kiadványban is.

Lőrincz Csaba azok közé a „szürke eminenciások” közé tartozott, akiről nemigen hallott a külvilág, de mégis sokat tett a magyarok asztalára. Például Ő volt az egyik ötletgazdája az 1989 óta tartó bálványosi folyamatnak. Miután a Fidesz első kormányát alakította 1998-ban, a külügyben fontos szerepe volt az „intézményes” és „szerződéses nemzet” lehetőségeinek megfogalmazásában a magyar-szlovák (1995) és magyar-román (1996) alapszerződések kényszerzubbonyában. Az autonómiatörekvések fogalmazásában és a státustörvény kidolgozásában szintén mint a Külügyminisztérium Stratégiai Főosztályának vezetője nagy szerepe volt. Ezen kívül előrelátásának köszönhetően, még olyan kényes kérdéssel is tudott foglalkozni mint a magyaror-

szági zsidóság és a magyar jobboldal viszonyának javítása. „Nem is lehetett volna megfelelőbb névadót találni...a díjnak, amely diplomaták, tudósok, szakértők, kutatók, írók kiemelkedő külpolitikai, nemzetpolitikai tevékenységét jutalmazza” (11. oldal).

A szerkesztő bemutatója után a kötet jellegét is körülírja, hogy itt nem életrajzok, hanem emberjogi és kisebbség jogi vállalások lesznek a középpontban. Ez a kötet nem monográfiának vagy életrajzok bemutatására készült, hanem egy „album” a kisebbségekért végzett munkáról. Az albumban azok az egyének vannak összegyűjtve akiket a beérkezett javaslatok alapján egy tizenöt-tizenhat tagból álló Díj Bíráló Bizottság választ (a bizottság összetétele elhalálózás és más okokból is változik). Az első tíz díjazott 2009 óta időrendi sorrendben: Filep Tamás Gusztáv, Orosz Ildikó, Ódor Bálint, Magyar Kisebbség – Nemzetpolitikai Szemle, Korhecz Tamás, Bíró Gáspár (poszthumusz), Orosz Örs, Kántor Zoltán, Bakk Miklós, Vizi Balázs és Csernicskó István.

A díjazottak bemutatkozása előtt Németh Zsolt és Szesztay Ádám a „Kisebbségi jogok a geopolitika sodrásában” című tanulmányukkal megalapozza egyéni szerepüket. Ez a tanulmány a kisebbségek sorsát meghatározó két tényezőt veszi számításba, az államok belső kisebbségjog-alkotását és másodsorban a nemzetközi kisebbségjogi normaalkotását. A tanulmány az utóbbival foglalkozik főleg a második világháborútól a jelenig. Ezt az időszakot az ENSZ-világrend korszakának tekintik, ami a 19. század bécsi kongresszus világrend és a népszövetség világrend utódja lett. Az ENSZ-világrendet végigkíséri a tanulmány az 1948-as Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatától, olyan fontos követő dokumentumokon mint az 1950-es Európai Jogok Európai Egyezménye, az 1975-ös Helsinkii Záróokmány, az 1992-es Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája, az 1994-es Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről, a 2001-es Velencei Bizottság jelentéséről, a 2007-es Lisszaboni Szerződésről, egész a 2020-as Minority SafePack-ig. Ezeket és sok más döntést és egyezményt a tanulmány beágyazta a környezet politikai és hatalmi változásába.

Ebbe a háttéranyagba köti a kötet az egyéni díjazottak szerepét. A tíz díjazott eddig kilenc személyből és egy folyóiratból tevődött össze. Minden díjazott a díj átvételi alkalmakor az év júniusában, ezt követő beszédben vagy előadásban ismertette azokat a kisebbségi helyzeteket amelyek a munkáját meghatározták. Ezek egy az egyben csak az elkötelezett szerep és magyarságuk vállalásukban hasonlítanak egymáshoz. A hűség, a tudás, a konok kitartás és akarat tükröződik az írott szövegekből. 2012-ben a *Magyar Kisebbség* c. folyóirat szerkesztőse kapta a Lőrincz Csaba Díjat. Ez alkalommal két szerkesztője is mondott beszédet, Székely István (75–80. oldal) és Toró T. Tibor (81–84. oldal). A folyóirat munkatársai „Kós Károllyal együtt vallják: az erdélyi magyar közösség csak akkor marad meg szülőföldjén, ha *autonóm közösséggé* szervezi önmagát, ennek pedig a kerete a *belső – határmódosítást nem*

igénylő – önrendelkezés elve mentén különböző formát öltő közösségi autonómiák közjogi rendszere” (82. oldal).

Az egyéni díjazottak esetében nem tudok itt minden esetben kiragadni egy emlékezetes gondolatot vagy pillanatot helyszűke miatt. De azért Orosz Ildikótól, a 2010-es díjazotttól, a következő konklúziót szeretném megosztani: „A falak döntéséhez pedig gazdasági, politikai erőre lesz szükségünk, Tárczi Andor kárpátaljai költő szavaival: *Törvény kevés. Jog is dukál. Akarat mellé kell a mersz is.* Most hozzánk és rólunk szól, hogy ne csak másoktól várjuk sorsunk jobbítását, hanem mi magunk is merjünk részt vállalni belőle” (56. oldal). De mindegyik író, pedagógus, jogvédő és diplomata teremtett maradandó gondolatot, írásai közlésével. Ennek nem volt kivétel Bíró Gáspár sem, aki posthumusz díjazott volt 2014-ben és akiről Salat Levente (95–100. oldal) és Rainer Hofmann (101–105. oldal) is megemlékeztek, és akinek egy kiváló tanulmányát közli a könyv a díjazottak válaszai között: „Mi, az Unió Államai...” címmel, (207–224. oldal), amit Vizi Balázs fordított az eredeti angolból.

Vizi Balázs, a 2018-as Lőrincz Csaba Díjazott szintén közli saját tanulmányát „A kisebbségi jogok védelmének Európai színtere” címmel (135–146. oldal). Ugyanígy, a 2011-es díjazott Ódor Bálint (57–73. oldal), Korhecz Tamás a 2013-as díjazott (85–94. oldal), Kántor Zoltán, a 2016-os díjazott (113–126. oldal), Bakk Miklós, a 2017-es díjazott (127–133. oldal), és Csernicskó István, a 2019-es díjazott (147–172. oldal) közölnek kiváló tanulmányokat saját szakterületükről a nemzetiségi jogokról, az autonómiáról, a magyar állampolgárság kiterjesztéséről és a kisebbségi nyelvhasználathoz kapcsolódó törvényekről és lehetőségekről. Ezeket az értekezéseket mindenki figyelmébe ajánlom akik a határon túli magyarok sorsával foglalkoznak.

Manzinger Krisztián a könyv záró harmadában a díjazottak véleményét és tanulságait rögzíti, a díjazás óta eltelt időszakra vonatkozóan. Itt a szerkesztő három kérdésre vár választ a díjazottaktól: Elsősorban, hogy miben segítette szakmai karrierjében, hogy Lőrincz Csaba Díjat kapott?; Másodsorban, hogy szerinte milyen irányba fejlődik a nemzetközi és az EU-n belül a kisebbségvédelem?; Harmadsorban, szakterületéből kiindulva milyen esélyei vannak közösségének és az egész magyar nemzetnek? És ennek fényében milyen célkitűzéseket fogalmazna meg a magyar nemzetpolitika számára? Ezekre a kérdésekre a válaszok olykor provokatívak is. Általában a problémás konfrontációkra mutatnak a szlovákiai, romániai, és ukrajnai esetekben. De ilyen még az általában legpozitívabban értékelt Szerbia esetében is megjelenik, például Korhecz Tamás válaszában (203–206. oldal).

A kérdésekre a válaszokat maga a szerkesztő foglalja össze kiválóan több esetben. Elsősorban, hogy a Díjazottak mind értékmérőnek tekintik ezt az elismerést és hogy a díj üzenete a magyarság érdekében ösztönzés a munka folytatására. Azt is megállapítják többben, hogy lényeges különbségek észlelhetők az európai és Magyarország nemzetiségi politikájában az 1990-es évek

és a 2010-es változásokat követően. Majdnem mindenki említi „az őshonos európai nemzetiségek és a bevándorló közösségek leszármazottai kulturális-nyelvi kérdéseinek összemosására irányuló [...] megközelítést” az európai látószögben (248. oldal). De a mostani román-magyar és ukrán-magyar konfrontációk szintén vissza-vissza térnek a figyelembe. Nehéz megérteni azt a fordulatot ami Ukrajna magyarjait szorongatja, és ami tússzá teszi őket az ukrán-orosz konfliktusban. A legnagyobb probléma pedig az állandó kihívás a külföldi magyarok életében a szülőföldön maradás, az elvándorlás és az asszimilációs fenyegetettség szorításában.

Mindenkinek ajánlom ezt az új fajta albumot aki a magyar kisebbségek sorsával foglalkozik. És miért nevezem albumnak? Mert szép kivitelezésben, a díjazottak képeinek többszöri megjelenítése a komoly tartalom mellett mindig szerepelteti az emberi arcot. Így utógondolatként csak nem tudom megállni, hogy ne kérdezzem meg: miért nem került a díjazottak közé Hámos László (sajnos most már posthumusz), vagy Duray Miklós, vagy Schöpflin György? Szerintem érdemes olykor visszanyúlni a gyökerekhez és egyben a Ceaușescu–Tito–Milošević korszakok küzdelmeihez, hogy megértsük a küzdelem örök jellegét! Jó olvasást és inspirációt kívánok mindenkinek.